Йоганн Вольфганг Гете

Фрагменти з "ФАУСТА"

Перекладач: Микола Лукаш

Джерело: З книги: Від Бокаччо до Аполлінера/Перекладу/ К.:Дніпро,1990

Присвята

Знов близитесь ви, постаті туманні,
Що вже мені з'являлися колись.
Чи вдержу вас? Чи знову тій омані
Мої чуття прихильно піддались?
Ви ринете! Пануйте ж, нестриманні,
Коли вже ви так владно піднялись;
Моя душа бентежно молодіє,
Коли від вас чудовний дух повіє.

Ви принесли веселих днів картини
І образів навіки любих рій;
І першого кохання, й дружби тіні
Встають, немов у казці прастарій.
Згадалися життя зигзаги звинні,
Минулий жаль, і втрати біль гіркий,
І йменння тих, що їх зрадлива доля
В цвіту стяла, мов квіти серед поля...

Пісень моїх не чують ніжні душі,
Що слухали пісні юнацьких днів;
Розвіялись бесіди наші дружі,
Їх відгомін давно вже відбринів.
Кругом чужі, хоч, може, й не байдужі,
Та їх хвала не радує чуттів;
А ті, що їх, мов рідні, привітають,-
Розкидані, десь по світах блукають.

І знов мене привиддя полонили,
Неначе звуть в мовчазне царство сна.
Колишній спів мій, майже занімілий,
Лунає знов, мов арфа чарівна;
Я стрепенувсь, і сльози забриніли,
І серце враз відтало аж до дна...
Теперішнє здалека ледве мріє,
А що пройшло — ізнов живе і діє.

Перший монолог Фауста

У філософію я вник,
До краю всіх наук дійшов —
Уже я й лікар, і правник,
І, на нещастя, богослов...
Ну і до чого ж я довчився?
Як дурнем був, так і лишився.
Хоч маю докторське звання
І десять років навмання
Туди й сюди, навкрив-навкіс
Воджу я учнів своїх за ніс,-
А серце крається в самого:
Не можем знати ми нічого!
Хоч я й розумніший, як бевзні ті всякі,
Учені, магістри, попи та писаки,
Хоч я в забобони й страхи не вдаюся,
Із пекла сміюся, чортів не боюся,-
Зате ніяких радощів не маю,
Не вірю я, що я щось знаю,
Не вмію я людей навчати,
Не вмію їх на добро напучати...
Грошей, майна я не нажив
І слави теж не заслужив;
Собака, й той не став би так жити!
Тому-то й почав я ворожити,-

Чи не одкриє духів міць
Мені одвічних таємниць,
Щоб я дарма не мудрував,
Чого не знаю, не казав,
Щоб я збагнув почин думок
І світу внутрішній зв'язок,
Щоб я пізнав основ основу,
А не кидав слова-полову...

О повний місяцю ясний,
Мій друже тихий і сумний!
Коли б востаннє з висоти
Мої страждання бачив ти
За цим столом чувань нічних,
Між цих пергаментів і книг!
Коли б я міг блукать між гір,
В твоїм промінні ніжить зір,
Серед печер звиватись духом,
В твоїй імлі снуватись лугом,
Весь чад науки там лишити,
В твоїй росі цілющій змити!..

Ох! Я ще тут, в тюрмі-норі?
О мури прокляті сирі!
У цих мальованих шибках
Небесний світ — і той зачах!
Стримлять до неба стоси книг,
Ненатла точить їх черва,
Їх пилюга густа вкрива,
І кіпоть осіда на них;
Уздовж полиць з давнезних літ —
Реторти, слоїки, склянки,
Начиння, приладів рядки —
І це в тебе світ! І це зветься світ!
І ти питаєш ще, чому

На серце туга наляга,
Чому незвідана нудьга
Труїть всі радощі йому?
Замість живих природи хвиль,
Куди Творець людей вселив,
Навколо тебе — тлінь, і цвіль,
І жах потворних кістяків.
Тікай! На волю, на простір!
Візьми цю книгу чарівну;
Цей Нострадамів віщий твір
Тобі відкриє таїну.
Спізнаєш ти шляхи світил,
Збагнеш природи вічний рух,
І в душу вступить повінь сил,
Коли промовить духу дух.
Шкода обнять сухим умом
Священних знаків зміст живий;
Ви, духи, тут в'єтесь кругом,
Озвіться ж ви на голос мій!

Яким блаженством всі мої чуття,
Уся моя істота пойнялася,
Немов по жилах полумінь життя
І невмируща юність розлилася...
Чи то ж не Бог ці знаки написав,
Що душу збурену втишають,
Що серце вражене втішають,
Що перед розумом наяв
Природи тайнощі всесильні виявляють?
Чи ж я не Бог? Я просвітлів!
І враз моє духовне око
В природи творчий вир заглянуло глибоко.
Тепер збагнув я сенс премудрих слів:
"В світ духів можна прозирнути,
Та ум і серце мляві вкрай:

Встань, учню, і земнії груди
В ранковім сяєві скупай!"
Як все тут діє в колі вічнім,
У многоликій красоті,
Як сили горні в льоті стрічнім
Міняють кінви золоті!
На благовісних крилах мають,
Споруду всесвіту проймають
У гармонійній повноті!
Яка картина! Ах! Картина лиш...
Природо безконечна! Де ж, коли ж
Знайду ту грудь, що нею світ ти поїш,
І небо, й землю — все живиш?
Невже ж ти болю в серці не загоїш,
Жаги палкої в нім не заспокоїш?

Цей знак на мене має інший вплив!
Ти, Дух Землі, мені рідніший,
Я став відразу мов сильніший,
Мов хміль вина мене сп'янив;
І я ладен пірнути в світу море,
Знести земні і радощі і горе;
Ні грім мене, ні хвиль виття суворе,
Ні згуби страх, ні буря не поборе!
Нахмарило кругом —
І місяць заховавсь,
І лампа згасла!
В імлі стає над головою
Червона заграва...
Холодний жах згори війнув,
Мене пройняв!
Це дух летить, це дух благання вчув..
Одкрийсь мені!
Твій повів серце стрепенув
І владно тягне...

Усе єство до тебе прагне!
Тобі віддав навік я серце й душу,
Нехай і вмру — тебе побачить мушу!

Другий монолог Фауста

Як міг цей голос пролунати в час,
Коли тут вився духів рій таємний?
Та дякую тобі я на цей раз,
Ти, син землі, над всіх нікчем нікчемний!
Ти з пут відчаю визволив мене,
Бо я вже мало глузду не позбувся:
Видіння те було таке грізне,
Що перед ним я карликом почувся.
А я ж гадав, що, образ божества,
Я вже зирнув у істини свічадо
І поринув у вічне сяйво радо,
Земного збувшися єства;
Я був уже, мов світлий херувим,
Спроможний всю природу обійняти,
У насолоді творчій богувати;
За це зухвальство я діждавсь одплати,
Упавши в прах під словом громовим...
Мені з тобою не дано зрівнятись,
Мій дух слабкий: він зміг тебе дізватись,
А вдержати — снаги не стало в нім.
Таким малим, таким великим
Я чувся в ту блаженну мить;
Та вверг мене ти владним скриком
Існову в людську безвихідь.
Куди ж іти? Чого тікати?
Чи відректись від давніх мрій?
Своїми ж вчинками ми ставимо завади
Собі в дорозі життьовій!
На всі високі духу поривання

Матерія лягає тягарем,
І, благ земних досягши обладання,
Найвище з благ оманою ми звем,
І почуття, і пориви натхненні
Ми в суєті розгублюєм буденній.

Фантазія почне свій смілий льот,
Об вічності черкаючися грані,
Та розмах той повужчає зарані
В мутному вирі часових незгод.
Вгніздиться в серці глибоко турбота
І невсипущая скорбота,
Прогонять радощі, захмарять супокій,
Приймаючи щоразу вид новий:
То ніби дім і двір, то ніби жінка й діти,
Вода, вогонь, отрута, ніж;
Нема загрози — а дрижиш,
Нічого не згубив — а мусиш щось жаліти...
Не рівня я богам, і знаю, що це так;
Мабуть, проскнію вік, немов сліпий гробак,
Що вплаз живе і землю риє-пушить,
Поки його чиясь нога роздушить.

Хіба ж не пил то, з безлічі полиць
Злітаючи, мій мозок сушить?
Не мотлох то, що тисяччю дрібниць
Мене в цім затхлім світі душить?
Чи ж тут знайду чого шукав?
Пощо мені у сотнях книг читати,
Що рід людський завжди і скрізь страждав,
А хто-не-хто і щастя міг зазнати?
Чом вищирився ти, черепе пустий?
Твій мозок, як і мій, колись серед туману
Шукав ясного дня, й блукав у тьмі густій,
До правди рвавсь, і потрапляв в оману.

Стоять, мене на глузи беручи,
Вали, зубці, колеса, кулі...
Біля дверей б'ючись, я мав вас за ключі,-
Та ви мені замка не відімкнули...
Бо, повна тайн і білим днем,
Природа не відслонить запинала,
І що вона тобі від духу заховала,
Того не витягнеш гвинтом і важелем.

Ось інструмент ще батьківського вжитку,
До нього я ні разу не торкавсь;
Ось блок уже здавен дармує без пожитку,
Від каганця весь сажею узявсь.
Ой, краще б я малий цей спадок згайнував,
Аніж тепер під ним, згинаючись, впрівати!
Що від батьків у спадок ти дістав,
Тим користуйсь, щоб дійсно посідати.
Що без пожитку нам — то тягар зайвих справ,
А користь вся у тім, що хвиля може дати.
Та що там із кутка так вабить, ловить очі?
Чи в пляшечці тій криється магніт?
Ясніє любо так, мов в лісі серед ночі
Проміння місячне, пробивши хащу віт.
Привіт тобі, фіале мій єдиний,
Утілення умілості людини,
Побожно я на стіл тебе здійму.
Вмістилище лагідних струй дрімотних,
Виталище витворних сил мертвотних,
Вслужи як слід господарю свойму.
Дивлюсь на тебе — і страждання глухне,
Візьмусь за тебе — поривання вщухне,
Вгамується в душі бажань прибій;
До ніг мені безкрає, світле море
Простелеться, мов дзеркало, прозоре,
І вдалині засяє день новий.

Ось близиться вогненна колісниця
На легких крилах! Вже готовий я
Новим шляхом в ефірний безмір звиться
До вищих сфер, де чистий чин сія.
Божиста розкіш, вічне раювання!
Чи ж варт його така гробача слизь?
Так, від земного сонця без вагання,
Без жалкування відвернись!..
Дерзни вступити самохіть до брами,
Якої всяк уникнути б волів;
Ти мусиш зараз довести ділами,
Що честь людей — не менш, як міць богів;
Перед хмурним проваллям не дрижати,
Що в нім фантазія до мук нас прирекла,
До того входу прямувати,
Що поза ним пекельний вир пала;
На крок рішучий мужності здобутись,
Хоч би й судилося в ніщо там обернутись.

Іди ж сюди, мій кубку кришталевий;
Залежався ти в цьому футляреві,
Давно вже я про тебе й не гадав!
Ти вигравав ще на дідівських святах
І звеселяв гостей понуркуватих,
Коли між них ти за столом кружляв.
Твій штучний карб аж очі в себе брав:
Усі той карб у віршах толкували,
А потім враз свій трунок випивали,-
Я не забув і досі тих забав...
Та не мінятимусь з сусідами тобою,
Не мудруватиму над хитрою різьбою,
Бо іншого пиття собі надбав.
В тобі ж темніє сік п'янкий, фатальний,
Що я обрав на цей бенкет прощальний;

В останній раз, самотній і печальний,
Вітаю ранок я, що тайно засвітав!

Великодні хори

Христос воскрес!
Мир вам, оплутані
Згубними, лютими
Грішними путами,
Мир вам з небес!

Миром пашистим
Ми полили Його,
Саваном чистим
Ми повили Його;
В гріб положили
Тіло Його святе...
Як же з могили
Зник ти, Христе?

Христос воскрес!
Радуйтесь, смирнії,
Серцем покірнії,
В іспитах вірнії,-
Ви спасетесь!

Землю покинув Він,
Вставши із тліні,
Вгору полинув Він
В слави промінні.
Він в небесах ясних,
Там Йому стать, радіть;
Ми ж на путях земних,
Тут нам страждать, терпіть.

Ти нас залишив,
Вчителю, ми скорбим:
Ти нас не втішив
Щастям твоїм!

Христос воскрес,
Смертію смерть зборов!
Вільний від зла оков,
Рад мир увесь!
Хто Його чтитиме
Тим, що чинитиме:
Ближніх любитиме,
Благо творитиме,
Тайну віститиме,-
З тим буде Божий Син,
З тим буде Він!

Третій монолог Фауста

Покинув я поля і луки,
Що у нічнім тумані сплять,
Ущухли в грудях люті муки,
І буйні пориви мовчать.
Душа стражденна просвітліла —
Благословен просвіток цей!
І знову в ній заговорила
Любов до Бога, до людей.

Спокійно, пуделю! Годі тобі вертіться!
Чом ти там на порозі гарчиш?
Ляж біля печі, треба зігріться...
Ось на подушку, та мовчи ж!
Кумедно кружляв і петляв чогось ти,
Як сюди ми йшли по дорозі крутій,

Тепер попав до мене в гості,
Так шануватися умій.

Коли у келії смиренній
Знов світло лампи спалахне,
В моїй душі, добром натхненній,
Зринає видиво ясне.
Думки стають чіткі і стислі,
Надія лине в майбуття,
І знову, знов я зношу мислі
До потайних джерел життя.
Та цить же, пуделю! Твоє завивання
Не гармонує зі звуками тими,
Що душу сповняють думками святими.
Таж нам відоме людське глузування
З високого всього,
З того, що в ньому не тямлять нічого;
Осміюють вони прекрасне все;
І ти туди ж, за ними, псе!

Та лихо мені! Я знову нудьгую,
В душі задоволення більше не чую...
Чом так швидко криниця висихає,
А мене знов спрага змагає?
Не раз таке було зі мною...
Та з цим ще можна позмагатись:
Нам треба вірою пройнятись,
Премудрістю понадземною,
Нам тільки Відкриття з'ясує світ.
Відкрию Новий Заповіт,
Відкрию текст прадавній знову,
Заглиблю в нього пильний зір
І цей священний первотвір
Перекладу на милу рідну мову.

Написано: "Було в почині Слово!"
А може, переклав я зразу помилково?
Зависоко так слово цінувать!
Інакше треба зміркувать,
Так внутрішнє чуття мені говорить.
Написано: "Була в почині Мисль!"
Цей перший вірш як слід осмисль,
Бо ще перо біди тобі натворить.
Хіба ж то мисль і світ, і нас створила?
А може, так: "Була в почині Сила!"
Пишу — і сумнів душу огорнув:
Я, мабуть, знову суті не збагнув...
Та світ свінув — не зрадила надія,
І я пишу: "Була в почині Дія!"
Коли ти хочеш тут сидіти,
Пуделю, то годі вити
І скавуліти!
Мені в роботі заважаєш,
Господаря так зневажаєш!
Хоч мені з кімнати
Прийдеться тікати,
Хоч гостю покажу поріг:
Біжи туди, звідкіль прибіг!
Та що це? Що я бачу?
Чи я притомність трачу?
Чи це не сон, чи не мара?
Собаку щось мов розпира —
Росте, росте, як та гора,
Втрачає подобу собачу!
Так ось кого я пригостив!
Немов страшенний бегемот,
Він блимнув оком, роззявив рот.
Ну що ж! Бог милостив!
Пекельне кодло розженем
Ми Соломоновим ключем.

Я звіра чарами зв'яжу,
Замову Чотирьох скажу:
Саламандро, блищи,
Ундіно, течи,
Сільфідо, подуй,
Кобольде, працюй! Той, хто не знає,
Що в кожній стихії
Силу становить —
Той не здолає
Добрі й лихії
Духи замовить.
В огні розвійся,
Саламандро!
В воді розлийся,
Ундіно!
Блисни в повітрі промінно,
Сільфідо!
Дай дому поміч незмінно,
Incubus! Incubus!
Вийди, я тебе не боюсь!
Ось всі чотири —
Нема їх в звірі...
Лежить і вищирився, бридкий;
Його не зрушив поклик мій!
Та я ще нову
Вживу замову.
Ти, може статься,
Пекельного роду?
Глянь на цей знак!
Його бояться
Всі ваші зроду.
Чому ж це ти наїжився так?
Виплід триклятий!
Вмієш читати
Ім'я Несказанного,

Чудом зачатого,
За нас розп'ятого,
В віках осіянного?
Де ж він? За піччю он,
І вже вироста, як слон,
Заповнює весь покій,
Хоче узятись туманом...
Спускайся униз мерщій!
Падай ниць перед паном!
Бачиш, мої не марні погрози,
Спалять тебе святії грози!
Не змушуй же
Вогонь троїстий лити!
Не змушуй же
Щонайсильніших чар ужити!

Хор духів

Щезніть, зникайте,
Темні склепіння!
Дивно привітне,
Ніжно-блакитне
Небо, сіяй!
Геть розпливайтесь,
Чорнії тучі,
Ви ж розгоряйтесь,
Зорі блискучі,
Сонце, заграй!

Діти небесні —
Духи чудесні,
Ласку несучи,
Тут пролітають,
Трепет жагучий
Скрізь викликають;

Звинні їх тіні
В барв мерехтінні
Землю вкривають
Там, де в альтанах
Пари коханих
В пристраснім млінні
Душі зливають.
Зелено-пишні
Лози буяють,
Грона розкішні
Тяжко звисають,
І винотоки
Винні потоки,
Пінні й шумливі,
З них вигнітають.
В радісній зливі
З гір, маєм критих,
По самоцвітах
Струмні ті ллються,
Поки зійдуться
В ріки глибокі,
Плеса широкі.
Любить там птиця
Солодко впиться
Й далі помчати
Десь на чудовий
Острів казковий
Сонце стрічати.

Чуєш, у лузі
Спів там лунає?
Бачиш, у крузі
Танець буяє?
Всюди тут воля,
Всім тут роздолля:

Ті поп'ялися
По верховині,
Ті розплилися
В озера сині,
Інший ширяє
В небо безкрає,
В далі прозорі,
Звідки ллють зорі
Щастя жагу.

Пісня про блоху

Жив цар колись в давнину,
Й була у нього блоха;
Мов рідную дитину,
Він ту блоху кохав.

Велів кравця позвати.
Прийшов к ньому кравець:
"Поший мерщій паняті
Штанці і жупанець!"

В саєти, в адамашки
Блоху вдягли кругом,
Обвішали у стяжки,
Оздобили хрестом.

Міністром стала скоро —
Аж сяють ордени,
Весь рід взяла до двору,
Всіх вивела в пани.

А ті вже не давали
Спокою дворакам,

Царицю — й ту кусали,
Шпигали її дам.

Не стало впину злющим,
Ні вбить, ані зігнать...
Ми ж трощим їх, ще й плющим.
Хай спробують кусать!

Лічилка відьм

Як досягти
До десяти?
Один — як дим,
А два — сплива,
А три — зітри,
Чотири ж — виріж,
А п'ять — украдь,
А шість — ізчисть,
А сім — знесім,
А вісім — повісим,
А дев'ять що? — Невідь-що.
А десять — кудесять.
Отак-то лічим ми, відьми.

Пісня про Фульського Царя

Був вірний коханці завше
Славетний Фульський цар;
Вона йому, вмиравши,
Дала злотний кубок в дар.

Над всі скарби коштовні
Він кубок той любив,

І очі сліз були повні,
Як він із нього пив.

Почувши, що годі жити,
Усе роздав синам:
"Усе беріте, діти,
А кубка не віддам!"

Сидів він на бенкеті,
І все лицарство з ним,
У замку на бескеті,
Над берегом морським.

Допив живець д'останку
Старенький бенкетар
І в буйні хвилі з ганку
Жбурнув священний дар.

Ось кубок летить, мигоче,
Ось вир його схопив...
А цар склепив свої очі
І більше вже не пив...

Пісня Гретхен за прядкою

На серці жаль,
Мій спокій зник
І вже не вернеться
Повік, повік.

Де його нема —
Могильна тьма,
І білий світ —
Зів'ялий цвіт.

В голівоньці
Журба тяжка,
На думоньці
Печаль гірка.

На серці жаль,
Мій спокій зник
І вже не вернеться
Повік, повік.

Я виглядаю
Його в вікно,
Я дожидаю
Його давно.

Ой, коли б прийшов,
Хорош, ласкав,
Пройняв очима,
Словом заграв,

Посмішкою
Зачарував,
Потиснув руку,
Поцілував!

На серці жаль,
Мій спокій зник
І вже не вернеться
Повік, повік...

До нього рветься
Душа моя,
Його обняти
Жадаю я,

І цілувати,
І любо мліть,
В його цілунках
І смерть зустріть.

Молитва Гретхен

О Діво,
Глянь милостиво,
За гріх мій Бога вмилосердь!

Мечем пробита,
Жалем повита,
Ти зриш святого Сина смерть.
Отця зовеш ти
Й зітхання шлеш ти
До неба, скорбі повна вщерть.

Хто знає,
Як крає
Це серце біль трудний?
Як душа моя страждає,
Чим тремтить, чого жадає —
Видно лиш тобі одній!

Чи то б куди пішла я —
Тяжка, тяжка, тяжкая
На серденьку печаль!
Чи то одна сиджу я —
Тужу, тужу, тужу я,
Терзає душу жаль.

Скропила я цієї квіти
Росою, ах! сліз моїх,

Коли я рано-вранці
Для тебе рвала їх.

Як промені веселі
Заграли крізь вікно,
Ридаючи, в постелі
Сиділа я давно.

Спаси! Одринь ганьбу і смерть!
О Діво,
Глянь милостиво,
За мене Бога вмилосердь!

Пісня Фауста,
Мефістофеля і блудного вогника

Ми вступили в володіння
Снів чудових, чар таємних.
Проведи нас без блудіння
По просторах диких, темних,
Де блукають дивні мрева.

За деревами дерева
Мимо, мимо вдаль несуться,
Кручі корчаться і гнуться;
Онде бескети носаті
Захропіли, лігши спати.

Між каміння, баговиння
Чуть струмочків дзюркотіння.
Щось рокоче, щось воркоче,
Мов кохання шепт урочий,
Раювання сни чудові,
Спів надії, спів любові! —

Оддається скрізь луною,
Казковою давниною.

Шугу! Пугу! Скрики, зойки..
Сич і пугач, чайки й сойки —
Їм незмога сю ніч спати...
Чагарями скачуть жаби —
Товстопузі, довголабі!
Ось гадючиться коріння
І крізь ріння, й крізь каміння;
Дивовижні їх сплетіння
Мов зібрались нас хапати:
Пручать скрути, ніби спрути,
Щоб мандрівців затягнути.
Долом мшавим, колом мглавим
Миші, миші сунуть плавом,
Незліченні, різноцвітні!
А на кожнім горнім плаї
Світляків рясніють зграї,
Щоб зблукались мимохідні.

Ти скажи, чи ще йдемо ми,
Чи на місці стоїмо ми?
Все тут крутить веремії —
Корчі, й скали-зубоскали,
Й світляки, що заскакали,
Завихрились, навіснії.

Хор ельфів

Теплий легіт тихо віє
І зелений пестить лан,
Сонну землю звільна криє
Запашний нічний туман.
Загойдаймо жаль у серці,

Мов в колисці маленя,
Очі страдника, мов дверці,
Зачинімо світлу дня.

Зорі злотні, зорі срібні
Зазорілися, яркі,
І великі й дрібні-дрібні,
І далекі і близькі.
У озер дзеркальнім лоні
Заяскріли, повні чар,
А на мирнім небосклоні
Плавле місяць-володар.

Горе й радість — все в минулім,
У безодні забуття:
Віруй, віруй серцем чулим
В день новий, нове життя!
Он долина зеленіє,
На узгір'ї мріє гай,
І на нивах зримо зріє
І хвилює урожай.

Щоб бажання всі здійснились,
Глянь у далеч ту ясну!
Пута змори вже зносились,
Скинь пусте лушпиння сну!
Встань, дерзай, не знай вагання,
Хай оспала жде юрма!
Все можливе для змагання
Благородного ума!

Хор німф

Привіт, привіт,
Наш бог, наш пан —
Великий Пан!
В тобі ввесь світ!
Ідіть, летіть стрічать його,
Піснями величать його,
Бо добрий він, ласкавий він
І любить радощів розгін.
Під неба дахом голубим
Пильнує він свій красний дім,
Але струмок йому співа,
Вітрець дрімоту навіва...
І як опівдні він засне —
Ніде й листок не шелесне,
Замре в повітрі кожен рух,
Лиш чути квітів млосний дух;
Тоді і німфу, як закон,
Де б не була — змагає сон.
Коли ж зненацька гримне він,
Мов з неба грім, мов бурі дзвін,
Охопить душу жах німий,
Всі розбігаються як стій,
І військо в полі никне вмить,
Герой збентежений тремтить...
Тож слава, слава славному!
Хвала йому і честь йому!

Монолог Еріхто

На свято цеї ночі урочистої
Прийшла я знов, Еріхто хмуровидая,
Та не така страшенна, як ославили
Дурисвіти-поети, меж не знаючи
В хвалі й хулі... Дивлюся, мов біліється
Широке поле шатрами примарними.

То привиди тієї ночі лютої...
Як часто повторялась ця жахлива річ
І буде, знать, довіку повторятися.
Ніхто ж нікому владу, взяту силою,
Без бою не віддасть, і кожен думає
Під себе нахилити всіх сусід своїх,
Хоч сам не владний над своєю волею.
Тут бій відбувсь, що став великим прикладом,
Як сила переборюється силою,
Вінок квітчастий волі розривається,
І строгий лавр чоло вінчає владарю.
Помпей тут снив про щастя слави й величі,
І Цезар з ним ігрався навпереваги...
Та знає світ, яка їм доля випала.
Огні дозорні скрізь палають червоно,
Земля мов дише кровію пролитою;
Принаджені такої ночі чарами,
Злетілися сюди всі міфи еллінські,
Проносяться від вогнища до вогнища
Або й сидять, казкові давні постаті...
Хоч місяць і щербатий, а розсяявся
Лагідно й світло, високо підбившися;
Примарні шатра чезнуть, ватри синіють...
А що це угорі за метеор такий?
Виблискує він кулею тілесною...
Живим запахло... Ну, тепер не випада мені
Підходить до живого, щоб не вшкодити —
Обтяжена я й так лихою славою...
Спускається... Надумалась — піду собі.

Монолог Гелени

На світ увесь прославлена й ославлена,
Приходжу я, Гелена, прямо з пристані,
Мов п'яна ще від плеску хвиль розгойданих,

Що з ласки Посейдона, Евра силою
Несли нас на хребтах високих, пінявих
З фрігійських піль до батьківщини берега.
Цар Менелай із воями хоробрими
Святкує там внизу своє повернення.
Тож привітай мене, високий терeме,
Що Тіндарей, мій батько, повернувшися
Від пагорба Паллади, тут на кручі звів;
Ти був у Спарті всім домам окрасою,
Як, граючись, в тобі ми з Клітемнестрою
Росли з братами Кастором і Поллуксом.
Вітайте й ви мене, о двері бронзові!
Колись гостинно відчинились навстіжень
Ви Менелаю, в величі пресвітлому,
Обранцеві моєму, нареченому.
О, відчиніться знов, я мушу виконать
Царський наказ — подружній мій обов'язок.
Пустіть мене! Позаду хай лишаються
Всі буряні пригоди й хвильні злигодні!
Відколи я безжурно дім покинула,
Подавшись в храм Цитери по обітниці,
І вкрав мене фрігійський розбишака там,-
Відтоді сталося багато дечого,
Про що так любо людям всюди славити
І так нелюбо нещасливцю слухати,
Про кого поговір у казку вибуяв.

Доволі! З мужем ми плили разом сюди,
Тепер одну до міста він послав мене;
А що на мислі в нього — не вгадать мені.
Чи буду знов дружиною, царицею,
Чи жертвою за кривду Менелаєву,
За лихоліття довгочасне еллінів?
Взяли мене, а чи в полон — не відаю.
Бо славу й долю,— двох краси супутників

Непевних тих,— двозначно прорекли мені
Боги безсмертні; й навіть на порозі тут
Вони звелись навстріч мені погрозливо.
Уже й на кораблі дививсь на мене муж
Лиш порідку й не озивався приязно,
Немов на мене він лихе намислив щось.
Коли ж ввійшли човни в сагу Евротову,
То, ледь об землю їх носи черкнулися,
Промовив він, неначе богом зрушений:
"Тут всі мої в порядку вийдуть воїни,
Огляну їх я на морському березі,
А ти їдь далі вздовж Еврота славного,
Землею благодатною, плодючою,
Скеровуй коней луками квітчастими,
Аж виїдеш на ту прегарну рівняву,
Оточену узгір'ями величними,
Де наш святий Лакедемон красується.
Приїдь, іди в високовежий дім царський,
Збери усіх служебок, що лишив я там
Із бабою-шафаркою обачною;
Нехай вона покаже всі скарби тобі,
Від батька в спадок дістані і надбані
Пізніш трудами мирними і ратними;
Побачиш там ти все в порядку пильному,
Цареві ж бо подоба, повернувшися,
Знайти в господі все добро-майно своє
На тому місці, де колись лишив його;
Бо раб не змінить, що царем заведено".

А далі так промовив повелитель мій:
"Коли усе, як водиться, оглянеш ти,
Візьми триніжків, скільки буде в надобі,
Й начиння все, що треба жертводієві
Для звершення обряду урочистого —
І казани, і чаші, і полумиски;

Налий води із джерела священного
В глеки високі; налаштуй доволі дров
Сухих, палких, із дерева горючого,
Та щоб ножа було як слід нагострено;
А всьому іншому сама вже лад даси".
По тих словах додому відіслав мене;
А що за животвір богам гадає він
Офірувати — так і не сказав мені:
Непевне щось! Та що мені журитися —
Нехай усе так чиниться і діється,
Як вирішать безсмертні небожителі.
Чи добрим, а чи злим здається вирок той,
Доводиться покірним бути смертному.
Не раз було, що зносивсь ніж офірника
Над шиєю похилою рокованця
Та й не спускавсь — являлось перешкодою
Втручання ворога чи й бога доброго.

Ну що ж, нехай стається те, що станеться!
Я мушу йти не гаючись у дім царський,
Давно не бачений, жагуче бажаний,
Немов утрачений — і знов повернений.
Так легко не зійду я тими сходами,
Де я гуляла жвавою дитиною.

Хори фіналу

Неба обранці,
Раю посланці,
Линьмо туди!
Гріх викупляймо,
Прах оживляймо
Всіх просвітляймо,
Возвеселяймо,

Благословляймо
В наші сліди!

Рози квітучії,
Роси пахучії,
Сяйно-живущії,
Тайно-зцілющії,
Вкрийте листочками
І пелюсточками
Вколо весь край!
Червоно й зелено
Пестися, май!
Вмерлому велено
Знестися в рай!

Цвітіння благісне,
Горіння радісне,
Живить усе воно,
Всюди несе воно
Ласку й любов.
Праведний, вірний
Світ невечірній
В висі ефірній
Тихо зійшов.

Що не належить вам,
Те й не займайте,
Що дух бентежить вам,
Те оминайте.
Воїнство, гублячим
Відсіч готов!
Владна над люблячим
Тільки любов!

Люблячий пломінь,
Лагідний промінь!
Сяєвом правди
Грішних направ ти
І, від погуби пут
Збавивши їх,
Виведи їх на путь
Райських утіх.

Кого скупає
Пломінь священний,
Той у блаженний
Сонм уступає.
Хором врочистим
Злинемо ввись!
Аером чистим,
Душе, живись!

Скелі стоять стрімкі,
Сосни шумлять дзвінкі,
Корені в них чіпкі,
Стовбури в них гінкі.
Хвилі прудкі біжать,
Надра гірські мовчать;
Тигри навкруг снують,
Лагідно муркають:
Тут ворожди нема,
Тільки любов сама.

Вічний блаженства пал,
Буйний любові шал,
Серця відчайний біль,
Бог, як осяйна ціль!
Стріли, жаліть мене.

Списи, коліть мене,
Шаблі, січіть мене,
Громи, печіть мене!
Згинь, наче хмарна тінь,
Зовнішня марна тлінь!
Сонцем ясним заграй,
Вічний любові рай!

Взявшись за руки,
Побожний хор створім,
Врочисті звуки
У небеса знесім!
І нелукавим
Вірмо словам:
Той, кого славим,
Явиться нам.

Як тяжко нам нести
Ці земні лишки,
Святої чистоти
Тлінні домішки!
Дух до матерії
Приріс там щільно,
Зняти тепер її
І нам не вільно.
Міцний зв'язок єдна
Єство подвійне,
Вічна любов одна
Його роздійме.

В'ється імлистий круг
Понад горою,
В нім ми вчуваєм рух
Звинного рою.
Хмарки світлішають,

В них вже виднішають
Діти блаженні,
Вільні від земних бід,
В весен новітніх цвіт
Преображенні.
Хай же і ця душа
З гроном ясним руша
В радісний літ,
В сфери священні,
У горній світ!

Радо приймаємо
Духа сповитого,
В ньому вбачаємо
Ангела скритого.

Пелен земних розрив —
Мука остання:
Вже він достиг, дозрів
До раювання!

Вгору здіймають дух
Обрії чисті...
Хором звершають круг
Світлі невісти.
Чий то з зірок вінок
Злотом яскриться?
То ж серед тих жінок
Неба Цариця!

Ти незрівнянна,
Ти благостинна!
Вчуй же благання,
Вчуй же моління —
Дай нам спасіння!

Яви минущого
Нам ніби сняться;
То — символ сущого,
Де сни здійсняться,
Де все урочеє
Діє й живе;
Вічно жіночеє
Нас туди зве.